

Két írást tettem ide, a többit lásd:

http://www.irodalmiakademia.hu/scripts/DIATxcgi?infile=diat_vm_eletrajz.html&session=52270890&fnev=&sname=Esterházy+Péter&nkep=

Esterházy Péter

Petőfi, a légtornász

Egy régi kérdés arról képzelg, mit csinálna a lánglelkű költő, ha élne. A gyors válaszok könnyen kínálják magukat, alig menti őket, hogy zárójelbe tesszük (magunkat).

(Ha élne, már rég meghalt volna. Javítás: behalt volna. - - - Disszidálna. Füstbe menne. Gallyra. - - - Kiállna a Lépcsőre szavalni: Talpra magyar! Javítás: Sándorkámmégegyszeronéthytalpramagyaramikrofonvégett. - - - Indulna a szavazáson. Kibukna, mint rendszeren, szabadszállna. Ezt még lehetne pontosítani, ha lehetne. - - Az Új Tükört szerkesztené, hol egyetértene szerkesztőtársával, hol nem. - - - József Attila-díjas volna. - - - "Petőfi?... Hogy mit csinálna? Hát, amit mindenki!" (De mit csinál mindenki? Erre nehéz válaszolni.) - - - Ránk borítaná az asztalt. - - - "Kérdezzék meg Bem apót!" - - - Un. publikációs gondokkal küzdene, nyilván. Túl ilyen volna és túl olyan; Petőfi túl volna. - - - Rossz a kérdés. Elgondolhatatlan.) No de mindez csak mellékszál. Mert bizony Petőfi, semmi kétség, ha élne: légtornász volna. Egy légtornásról már messziről ordít, hogy légtornász. Egy légtornász az kirí. Látszik rajta, hogy Isten teremtménye. Azonkívül nagy bajusza van, és széles mellkasa, ahol megpihenhetnek a hölgyek. Szőke hajukat a légtornász arcába fújja a szél, ami nem mindig kellemes, ha szépnek szép is. Egy ember az vagy légtornász, vagy nem légtornász, itt nincs mese. Az élet nehéz, a légtornászé is. Ott ez az egész cirkusz, a közönség, amely unottan peracet rágicsál, füstölög a poshadt sör miatt, és legszívesebben otthon tévézne; a porondmester, ki hogy van vele, nem nagy szám; a technikai fölszerelés toldozott-foldozott, ha műanyag, nem rozsdáll. Körben a nagy vadállatok bűdösek. Mindenkinek megvan a maga baja. És akkor még nem beszéltünk a műlovarokról, e kegyetlen, édes lényekről. De azért a zenekar játszik, tutti, és olykor jól érezzük magunkat, ha török, ha szakad. Petőfi nem állítaná félre, és nem is volna egészen sikertelen, a nagy esztrádműsorokhoz nem őt hívnánk, de nem is kizárólag pókhálós, poros művelődési házakban lépne föl lépre csalt nyugdíjasok előtt. No de mindez csak mellékszál. Mert ez a Petőfi, minden mozdulatával és minden mozdulatlanságával, álmában és ébren és félálomban, egyedül vagy barátai karjaiban, azt hirdeté. . . nem, nem hirdeté, csak állítaná, létezésének módjával állítaná, csöndesen és megfellebbezhetetlenül, amit már-már elfelejtettünk, hogy a légtornász főként nem elismert vagy el nem ismert, nemcsak a szakmájához ért, meg a nőkhöz meg a férfiakhoz, nemcsak állampolgár, magánszemély és alkalmazott, nemcsak mitológus, szociológus, ökonómus, balneológus, nemcsak a porondmester egyetlen méltó ellenfele vagy épp ellenkezőleg, nemcsak nagy demokrata, dehonosztáló demonstrátor vagy alamuszi technokrata demimonde, nemcsak fahmann és untermann, hanem: hanem ő a LEVEGŐ URA.

Bizony.

Csak ő.

És ő, a levegő ura, mindennap föláll a kopott trapézra, bajusza mulatságosan billeg, drágáim, így szól halkán, és belefúrja magát a levegőégbe föl, föl, mindennap, érettünk meg persze magamagáért.

A levegő, tudjuk, ha nem tanították is, tanultuk: szintelen, szagtalan, szúrós szagú gáz. Mindazonáltal, légtornász testvérem, te hiú, nevetséges nímánd, ne feledd: ura te vagy.

No de mindez csak mellékszál.

Esterházy Péter: A kitömött hattyú. Magvető, 1988.

A semmiről, a mindenről

Esterházy Péter

A semmiről, a mindenről

Magyar vagyok. Mit érdekel engem a magyarság maga. - Mi a magyar? Nem érdekel, fűtülök rá. Ha valami nem érdekel, az az, hogy mi a magyar. Amiképpen az sem izgat, mi az olasz, mi a francia. Italo Calvino izgat és Pascal. Bethlen Miklós és Kurtág György. Varga Zoli (Ferencvárosi Torna Club) és az Oszoly sziklája. És így tovább.

Aki senki, az nem magyar, az semmilyen. Csak aki valaki, az lehet (tud lenni) magyar. Előbb van az én, azután a mi, s nem nárcizmusból, hanem mert én nélkül nincsen mi.

Magyar vagyok!, kiabálják, vállat vonok, ki nem az. Kovács 23 János vagyok. Ránézek, csak nem?

Kezdjük lassabban. Ebből a néhány bekezdésből, alig rejtett ingerültségből valami hadakozásféle hallik ki, szerzőnk láthatóan ágál valami ellen, valami van a bögyében. Valóban. Mi?

Ezen írás nem képes a sorozatcím ezredvégi tágasságával szemlélni a dolgainkat, magyarság július végén, csak ennyire képes. Bármit akarok mondani e tárgykörben, csak ebben a kisszerű, lepártosult júliusi akusztikában tudom mondani. Bevallom, már gyanakszom, ha a magyar szót hallom, s nem azért, mert rút, szibarita váz volnék, hígmagyar izé (bár ki tudja, látva némely mai főmagyart, kifejezetten ragaszkodnék hígmagyarságomhoz), hanem mert manapság nagy visszaélések történnek e szó körül.

A szavaknak idejük van, vagy másképp : idő van a szavakban, a mi időnk, a használóké, a mi történelmünk, mi magunk. A szavaknak sorsuk van, egyszer fönt, máskor lent, gyanúba keveredhetnek, kétértelművé válhatnak vagy divatossá. Ki gondolta volna, hogy a gerinc szavunk ilyen előkelő pályát fog befutni ? Gerincesek, gerincserv, gerinclovás - efféle szürkén fájdalmas dolgokra gondolhattunk eddig, ám mióta megszületett a népnemzeti gerinc, ez a zseniális ökörség, azóta lebeg, ragyog, sugárzik a szó, új játékokat tesz lehetővé, a szóhasználat, mely a jelentés, gazdaggá, sokrétűvé varázslódott.

Az elmúlt két évben szinte használhatatlanra zsoltosmáztuk a magyar szavunkat. (Talán úgy volna pontosabb: zsoltosmázták, mi, magyarok.) Stemplit csináltunk belőle, s lettek azonnal stemplizőbizottságok exkluzív stemplijoggal. Akár forró nyáreste a kies Duna-parton vad felhőben a szúnyogok - de tudnék durvább is lenni -, azonképp lepett el bennünket a magyarsághőbörgők raja. Tán soha ennyi önzőség, karrier- és hatalomvágy, ostobaság és bizony, bizony : provincializmus nem gyűlt össze egy zászló alá.

Hamar kialakult egy új-régi nevetséges nyelv, klasszikus népszabadság-nyelv, pártzsargon, távol az élettől, mélyen belegyökerezve az amnézia piros-fehér-zöld humuszába.

A nemzeti nem azonos a nemzeti hőbörgéssel. A nemzeti elkötelezettség nem azonos evvel a politikai latybattal. Varázsszó lett a "magyar"-ból, kisajátítás, hatalmi harc. Elvettek tőlem egy szót, ellopták. - Nem értem, hogy nemzeti elkötelezettségükre kényes kollégáim mért nem érzékenyek *nyelvileg* erre a jelenségre, erre az üres öblögetésre? Ez ellen föllépni magától értődő írói föladat volna, hazafias kötelesség. Attól tartok, nem is értem ezt az új "magyar" szót. "X meglehet magyarul ír, de nem magyar író", mondta volt valaki (egyszer még leleplezlek, te kis valaki, reszkess csak!), én szerintem meg, aki magyarul ír, az magyar író, mert az magyar író, aki magyarul ír és ír. Vagy : a média dolgát is fölvitte az Isten, én csak a vakondok mintájára vagyok hajlandó ragozni, médiákok, "magyar műsort a médiákokba!",

hirdette a fölrirat, én szerintem meg jó műsort kéne követelni, mert amit a tévések csinálnak, az hol ilyen, hol olyan, egy dolog állítható bizton: a műsorok magyarok.

Mert szerintem ebben az országban az utolsó szögig minden és mindenki magyar. Nem tud más lenni. A linkség is magyar, a fölületesség is, minden, a hülye is magyar, úgynevezett hülye magyar, a gazember is az, az anyagyilkos is, mindannyian a maguk módján magyarok.

Az is magyar, akinek nem fontos a magyarsága, hozzátartozik a magyarságunk összképéhez.

Sosem értettem (érzelmileg és logikailag és személyesen) ezt a magyarság-európaiság konfliktust. (Előbb magyarnak lenni, aztán európainak, jellemezte pártját egy másik valaki, szegény.) Bármi, amit teszek, az egyszerre magyar és európai, nincsen az az etelközi ösreflexünk, amely ne volna az. Per definitionem tartozik a nem létező inventárba : Európa a magyarok által is lett az, ami. Minden nemzet a maga módján fogja fel (kell fölfognia) azt a grandiózus képződményt, amely Európa és amely egyszersmind tartalmazza a róla szóló különféle fölfogásokat is.

Európa-ház és Irány Európa!, azaz mintha volna valami töfünk független jó, ezek a kifejezések értelmetlenek, illetve politikai irányszólamok, mint ilyenek természetesen értelmesek, valami másra utalnak, például arra, hogy tessék nekünk pénzt adni, vagy hogy tartsuk tisztán a nyilvános vécéket.

Lehetséges, hogy akik most agyba-főbe magyaroznak, szintén *másról* beszélnek ? - Mert ha minden magyar, és Magyarországon, leszámítva a turistákat, minden az, akkor erről mért kéne és lehetne *külön* beszélni? A magyarságunk sokkal mélyebben van bennünk, *elválaszthatatlan* tőlünk, a létünkötől.

De azt nem gondolom, hogy volna magyar jó, magyar érték, hanem érték van, s ha itt, akkor az magyar. Így van, illetve nincs magyar génusz, szellem és szellemiség. Az itt-tel átítatott szellemiség a magyar szellemiség. De ezt jobban, főként irányt adóan nem lehet meghatározni. Nincsen főodor. (Megint le kell írni...) Amivel nem azt akarom állítani, hogy minden úgy jó, ahogy van, de ami nem jó, az nem azért az, mert nem magyar, hanem mert nem jó.

Föl kell emelni a magyar népet az elmúlt 40 év micsodájából, mondják némelyek. Én szerintem meg nem kell szegény nemzetet sehová se emelni, nem kell, mert nem lehet, részint mert nincsen aki emeljen, nincsen itt semmiféle csoport, nemzeti élcsapat, amely tudná, tudhatná a teendőket, részint meg a nemzet vagy magát emeli föl, vagy nem fog fölemelkedni.

Vagy: mondják, új magyarságtudatra volna szükség. Jó. De ez nem úgy születik, hogy összedugják a fejüket a nagyon-nagyon magyarok, és kiötölnek valamit, hanem *fordítva* : ez abból a bonyolult tevékenységből következtethető *vissza*, ami a kultúra, a kultúra teremtése, azaz hogy miként ácsolunk össze egy mondatot, hogyan terítjük meg az asztalt, és miként veszünk össze életrehalálra valakivel. Mindez nem más, mint az élet.

Éljünk! - ennyi állítható hazafias programként, és ez nagyralátó terv volna.

Sokszor találkozni evvel a fordítvá-val. Kellene tíz gondolat, nyilatkozódik, melyet ha komolyan vennénk, pezsgésbe jönne a magyar szellemi élet. Én az ilyen tíz mondattól a falnak megyek. Már attól is, hogy tíz! Mért tíz? mért nem hét vagy húsz, de jó, legyen tíz, de

tíz micsoda? gondolat? Tíz gondolat bánt engemet. Ez is fordítva van. Ha pezseg a szellemi élet - és hát pezsegjen! ki akadályozza meg ! ? -, akkor onnét kiolvashatók gondolatok.

Egyébként van ilyen tíz gondolat, éppen tíz, tíz úgynevezett parancsolat, melyet ha komolyan vennénk, az tényleg pezsgésbe hozna mindent, de az európai hagyományoknak megfelelően csak félig-meddig szoktuk komolyan venni.

Viszont: nincsen *magyar* tízparancsolat.

Lehet, hogy érzéketlen vagyok, de amikor azt hallom, hogy a Világtalálkozó egy új vérszerződés lehetősége, akkor én leginkább csak hümmögök. Ez a metaforikus beszéd egyszerre sok és kevés. Sok, mert nem hihetek egy új honalapításban, ennek *a közös akaratnak* kéne azért jelét is látni, de csak a metaforát látni. És kevés, mert ezekből a beszédekből semmi konkrétum nem látszik.

Igaz, ha látszik, az még zavarbahozóbb. Miként kell értenem, hogy a magyarságtudatom tekintse példaként a görög városállamokat? (Mint hogy mi is annyifelé vagyunk, Torontótól Szabadkáiig.) Görögországra tényleg kellemes gondolni, süt a nap és ott ring kultúránk bölcsője. Ez megfelelne nekünk is. De hát a görögök nem nagyon foglalkoztak a görögségükkel, annyiban tekintették magukat görögnek, amennyiben csak a görögöt tekintették embernek, amúgy athéniak voltak vagy spártaiak. A városállamok története a marakodások története, a gyűlölködéseik története, a háborúké. Akkor most mit üzen nekünk ez a metafora? Támadjunk neki Torontónak, az ottani magyaroknak? Én ezt nem értem. Ez csak végiggondolatlan, szép végiggondolatlan. Azt értem, hogy a sokféle magyar gazdagságot jelent, hogy ők is mi vagyunk, ennek a nehezét is értem, a felelősségét is értem, azt is, hogy a nemzet közös vállalkozás, de ebből a vállalkozást érdemes hangsúlyozni, definiálni, azaz a csinálást. Csinálni, dolgozni - az nem lélektelen gyakorlatiasság, az nagyon is magasztos föladat.

Tenni a dolgunkat erőnk szerint - én ennyire vagyok hitelesítve. Vérszerződésre nem. (AIDS!)

Vagy : azt gondolom, aki ezt a mélymagyar-hígmagyar zagyvaságot összehordta, az hibbant. Németh László természetesen nem az. Ha lehet, ne tessék fölháborodni, a legkevésbé sem azért mondom. De Eötvös mint hígmagyar, ez nekem fáj, olyan hülyeség. Nyilván történelmileg lehet közelíteni, hogy ott, akkor, mik lehettek, voltak azok a kényszerek vágyak és fájdalmak, amelyek beárnyékolják a gondolkodást.

És mik azok a kényszerek, vágyak és fájdalmak, amelyek ma árnyékolják be a gondolkodást? Mert állítom, árnyékos.

Szembe kéne nézni néhány dologgal. Merni szembenézni a nincscsel (még csak nem is nagy N-nel).

Például avval, hogy nincs népi irodalom, nem létezik, megszűnt, mert megszűntek a szociális föltételei, nincs parasztság, legfőljebb mezőgazdasággal foglalkozók, a Sára filmjeiből emlékeztető parasztarcok, egy életforma, sőt világnézés lenyomatai, nincsenek többé. (Folyamatos pusztulásban is élünk.)

Kik volnának ma a népi írók? Tessék neveket mondani. (Negyvenen alulit meg különösen nehéz volna.) Művek? Ma népi író az, aki jóban van egy népi íróval. Vagy még látta Illyés

Gyulát. Nincsen. Én ebben semmi jót nem látok, csak tény. Nincsenek népi írók, mozgalom még kevésbé, de van hagyomány. Mit mond ez a hagyomány? Milyen érzékenységeket tart ébren? Mik a veszteségeink, mi szegezhető szembe velük? Ezek értelmes kérdések, hasznunkra volnának.

Lehet gyűlölni a modernizmust, a konzumidiótákat, akik többé-kevésbé vagyunk. Lehet arról elmélkedni, hogy a világ a francia forradalommal lépett rossz útra. Lehet. De erre lépett. Védekezni is csak *ezen* az úton lehet, azaz a modernizmus *egészével* szemben nincs mit tenni, csupán a veszélyeivel szemben. Nincs, mert nem igaz az, hogy volna valami Magyar Szellemi Tőke, Vízión, Világelszánás, amely szembe helyezhető volna evvel a világállapottal. Ha nincs, akkor pedig veszélyes úgy tenni, mintha volna. (Egyébként - rövid tartalom - a francia forradalom nem azt akarta, ami mára lett, a szabadság-egyenlőség-testvériség együttes megvalósításával még adós az emberiség, a modern kor a szabadságot veszi komolyan, az egyenlőségről fecseg és lemond róla, a testvériségről pedig elfeledkezett.)

Gazdag ez a magyar kultúra, de üres is, ahogy Európa lett üres hirtelen; megtorpant. Tudni kell szembenézni a vákuumokkal, melyek közt élünk. És tudni, hogy az üresbe *bármilyen* beleszivároghat. Volna, mi óvatosságra intsen.

Egyszerre látszik most két rossz : a bezárkózás gesztusa és a buta, tájékozatlan ártatlanság a "nyugat ajándékaival" szemben. Provinciális gőg és megalázkodó gazsulálás. Kisebbségi érzés és nagyravágyás. A kis ország - nagy nemzet öncsalása.

Nem vagyunk nagy nemzet. Volt róla szó, Európa a magyarok által is az, ami. Per def. De ha a kézzelfoghatóságokat nézzük, az elenyészően kevés, hatásunk titkos, alig jelentünk valamit ebben a történetben. Például az irodalmunk semmi nem jelent. Arany János egy vonással nem változtatta meg az európai költészet nem magyar részét. Mondhatjuk, ez az ő bajuk, az, hogy nem tudják, ki Weöres Sándor - de nincs miért ezt harciasan mondanunk.

Ebben a kicsiségben én nem látok semmit rosszat (jót sem, ide születtem, ennek ez a következménye, kötöttség és kötődés), ám láthatóan nem kevesen ezt nem tudják összeegyeztetni az önmagukról, az országról, a magyarságról dédelgetett képükkel. Innét ered az állandó sértődöttség, izgatottság, szellemi ingerültség, és végső soron a bűnbakkeresés : nagyok volnánk mi, de nem hagyják, hol a török, hol az osztrák, hol a muszka, hol a belső ellenség.

Nem vagyunk nagyok, kicsik vagyunk. Ez nem önlebecsülés, még csak nem is önkritika, ez így van. Kicsi, fantasztikus és jelentéktelen ország vagyunk. Ezt megérteni és feldolgozni létfontosságú érdekünk. Egy megértett kicsiségből sok jó származnék a méltóságunktól kezdve a külpolitikai gesztusokig. Az önsajnálattal helyett a fájdalomra lehetnénk fogékonyak. Testvériség, szolidaritás, közösségvállalás.

És végül szembe kéne nézni az új ninccsel, nincs elnyomás. Nehezen fogjuk föl, hogy szabadok vagyunk, hogy nincs kire mit kenni. Nehezen fogjuk föl, hogy *ilyenek* vagyunk. Nehezen akarjuk elismerni, hogy minden kritika önkritika is. Ilyen MDF-et, ilyen SzDSz-et, ilyen ezt meg azt tudtunk magunkból kiállítani. Magunkra maradtunk.

Magyarságunkról is mindig vesztesben gondolkodtunk, elnyomatásban. A paródia, a nevetségesség határáig ragaszkodunk a régi képhez, bujdosók volnánk és szegénylegények,

akkor is, ha miniszteri szék simul alá. És persze a gyakorló hatalom szidása sem automatikusan azonos a függetlenséggel. Megtartottuk az ellenségigényünket.

Hagyományos reflexeink a kisebbségben lévőké. De : magyar vagyok, ez Kolozsvárt értelmes, esetenként súlyos kijelentés, Miskolcon azonban nem az. Magyar vagyok, Miskolcon is ebből következik minden, de ehhez itt nem kell semmi, különösen nem író. Az író ahhoz az ezerféléhez kell, akik vagyunk-hol magyarok, hol nem.

Egy szó, mint száz : a legszebb magyar szó nem a magyar, hanem a fülolaj.

Egy kékharisnya följegyzéseiből. Magvető Könyvkiadó, 1994